

PAPER DETAILS

TITLE: Müstesriklerin Gözüyle Seyf b. Ömer

AUTHORS: Mahmut KELPETİN

PAGES: 0-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/153768>

Müsteşriklerin Gözüyle Seyf b. Ömer

Mahmut KELPETİN*

Sayf b. ‘Umar According to Orientalists

This article aims to contribute to the evaluations made about Sayf b. ‘Umar who gave the most comprehensive reports regarding the age of Four Caliphs in the early Islamic history. In the article the orientalists who have negative and positive ideas about Sayf are studied as two separate groups and then their ideas are evaluated from different aspects.

Key Words: Sayf b. ‘Umar, the orientalist, the age of Four Caliphs, tribe of Tamîm, the battle of jamal (camel).

Anahtar Kelimeler: Seyf b. Ömer, müsteşrik, Hulefâ-yi Râşidîn, Temîm kabilesi, Cemel Vak‘ası.

İktibas / Citation: Mahmut Kelpetin, “Müsteşriklerin Gözüyle Seyf b. Ömer”, *Usûl*, 10 (2008/2), 125 - 140.

Irak tarih ekolüne mensup Seyf b. Ömer et-Temîmî, II/VIII. yüzyılda yaşamış, Abbâsî halifesi Hârûnürreşîd (170-193/786-809) zamanında vefat etmiştir. Hulefâ-yi Râşidîn döneminin temel konuları arasında yer alan ridde, fütûhât, Hz. Osman’ın şehid edilmesi ve Cemel Vak‘ası’yla ilgili rivayetlerin yer aldığı eserleri günümüze tam olarak ulaşmamıştır. Ancak başta tarihçiler olmak üzere ondan sonra gelen birçok müellifin, eserlerinde Seyf’in rivayetlerine yer vermesi, bu rivayetlerin daha sonraki nesillere aktarılmasını sağlamıştır. Seyf rivayetleri, özellikle İslâm tarihinin önemli kaynaklarından biri olan Taberî’nin *Târîh*’inin Hulefâ-yi Râşidîn dönemi ile ilgili kısmının temel kaynağını oluşturmaktadır. Bu anlamda Seyf’in rivayetlerinin en geniş şekilde günümüze kadar ulaşmasını sağlayan da Taberî olmuştur.

Abbâsî dönemi tarihçilerinden kabul edilen Seyf b. Ömer’in Hulefâ-yi Râşidîn dönemine ilişkin en geniş malumâta yer vermesi bu sahada çalışma

yapan müsteşriklerin erken müsteşriklerin Seyf ile ilgili k iki ayrı noktada toplandığı sö Dennett, H. A. R. Gibb, M. Brockelmann, F. Rosenthal, J sahipken onlardan sonra Seyf Landau-Tasserion, Linda Lau beyan etmişlerdir.

a) Seyf b. Ömer ve Rivaye Müsteşrikler

İlk Seyf eleştirmenlerinden *Giriş*¹ adıyla Türkçe’ye tercüm nin değerlendirmesine yer ve rini öncelikle Irak tarihçilik el dururken Irak merkezli riva etmiştir. Wellhausen, Seyf’in, verdiği; mensubu bulundu naklettiğini; şahıs ve yer isim rinde kronolojik hatalar yapt Vak‘ası’yla ilgili rivayetlerinde duğunu iddia etmiştir.²

Wellhausen’ın Seyf b. Öm tekrarladığı ve çalışmasının t rinde yalnız kalması meselesi rine yer vermeyen Medine e varmıştır. Yani Seyf’in rivaye lenmemişse bu durum, riva taşımaktadır. Bu sebeple Ben başlığı altında yalnızca Seyf’in ni, ancak bunlara inanmak hu

* Dr., Maltepe Mehmet Salih Bal Ticaret Meslek Lisesi Müdürü, İstanbul.

¹ Julius Wellhausen, *İslâmın En Es*

² Geniş bilgi için bk. Mahmut Kel Marmara Üniversitesi Sosyal Bil

etmiştir.³ Fakat Seyf'in başkalarının önemsemediği ya da yer vermediği malzemeye değer verip kullanmış olması, onun rivayetlerinin değersiz veya uydurma olduğunu iddia etmek için yeterli görünmemektedir. Aksine Seyf'in tarihî olayları nakletmedeki bu özelliği bir zenginlik olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla Seyf'in yalnız kaldığı her rivayeti ön yargılı olarak yalan ya da uydurma olarak değerlendirmemek gerekir. Aynı şekilde Seyf'in yalnız kaldığı tüm rivayetleri kabul etmek de doğru değildir. Ayrıca Seyf ve diğer kaynakları karşılaştıracak uygun bir zemin de bulunmamaktadır. Zira bize ulaşan malzemenin tam olmadığı ortadadır. Özellikle Medine ekolünden gelen rivayetlerin kısıtlı olduğu düşünüldüğünde varılacak sonuç ortadadır. Bunun yerine rivayetler önyargısız bir şekilde, genellemeye gidilmeden belli bir metot ışığında ve konuyla ilgili diğer kaynakların da görüşlerine yer vererek incelenmelidir. Dolayısıyla Wellhausen'a yöneltilecek en önemli eleştiri, yalnız kalma meselesini terk meselesiyle eşdeğer kılması, daha açık bir ifadeyle Seyf'in yalnız kaldığı rivayetleri sırf bu sebeple terk etmesidir. Bunun yerine sadece seçtiği ya da tespit ettiği rivayetlerle ilgili değerlendirmelerde bulunması muhtemelen daha isabetli olurdu. Meselâ, Wellhausen'ın haklı eleştirilerine hedef olan, Hz. Ebû Bekir'in mürtedler üzerine on bir birlik sevk ettiğini ifade eden Seyf rivayeti, iki açıdan eleştirilmesi gereken bir rivayettir. Birinci nokta, bu rivayetin Seyf b. Ömer'in diğer kaynaklardan farklı olarak tek başına naklettiği bir rivayet olmasıdır. Diğer nokta ise bu rivayetin içeriğinin irtidat hadiselerinin genel seyriyle çelişmesidir.

Yine Wellhausen, Seyf b. Ömer'in rivayetlerinde yalnız kalmasından hareketle rivayetler arasında tercihte bulunduğunu peşinen ifade etmiştir. Yani Medine ekolünü Irak ekolünden daha güvenilir bulmuş ve Vâkıdî'yi bu ekolün güvenilir râvisi ilan etmiştir. Bu sebeple de Seyf'in rivayetleri yerine genelde Vâkıdî'nin nakillerini tercih etmiştir.⁴ Ancak bu noktada Seyf'i eleştiren, onu zayıflık ve yalancılıkla itham eden otoriteler Vâkıdî hakkında da benzer kanaatleri ileri sürmüşler ve Vâkıdî'yi Şîlik ile itham

etmişlerdir.⁵ Ayrıca Seyf'in m. Küfeliler'den, Basralılar'dan görülmektedir. Dolayısıyla he isabetli olmadığını ortaya koy Seyf'i değerlendirdiğini göster

Wellhausen'ın eleştirilerinin yetlerinde mensubu bulundu yer vermesidir. Bu rivayetler man olarak takdim edilirken, şeklinde verilmiştir.⁶ Seyf'in Âsım b. Amr ve Ka'ka' b. A irtidat ve fütûhât olayları çer Muhtemelen Seyf, mensubu b rında ve fütûhât boyunca fayd Ancak zaman zaman sıradan olarak Wellhausen'ın eleştirilerdeki asabiyet tezahürü ile unutulmamalıdır ki her rivay doğru bir yaklaşım olmayacak yargının oluşmasına ve yan Meselâ, Wellhausen, Yemen' mürted mücadelesinden daha mıştır.⁸ Wellhausen'un Yemen irtidatın seyriyle çelişmekte maktadır.⁹ Dolayısıyla onun düşmesine neden olduğu söyler

³ Wellhausen, *a.g.e.*, s. 8-9. Benzer türdeki değerlendirmeler için bk. *a.e.*, s. 19-20, 22-23, 28-33.

⁴ Wellhausen, *a.g.e.*, s. 3-4, 18, 22, 35-38, 42, 45, 78, 81.

⁵ İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (nşr. R. İslâmî Tarihçiliğin Doğuşu-İlk Altınay-Ramazan Özmen), Ankara, 1997, s. 11-13, 14-15.

⁶ Wellhausen, *a.g.e.*, s. 11-13, 14-15.

⁷ Mahmut Kelpetin, *Seyf b. Ömer*, Wellhausen, *İslâm'ın En Es*

⁹ Karşılaştırma için bk. Belâzürî, 153-155; Taberî, *Târihu'r-rusûl* 228-240; İbn Hubeyş, *Kitâbü'l-C* 124-125; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi* II, 311-316; Kelâî, *el-İktifâ' fi m*

Wellhausen'ın eleştirilerinde öne çıkan diğer bir başlık ise Seyf'in şahıs ve yer isimleri uydurduğu, isimleri karıştırdığı, fetihlerle ilgili rivayetlerinde kronolojik hatalar yaptığıdır. Wellhausen, Seyf b. Ömer'in Gatafân reisleri Uyeyne b. Hısn, Hârice b. Hısn ve Manzûr'un yerine Hâris ve Avfı gösterdiğini,¹⁰ mürtedlerin Medine'ye saldırı hazırlığında bulunmak için toplandıkları yer olarak bahsedilen Zühussa'nın aslında mevcut olmadığını,¹¹ Irak fetihleri sırasında Busfûrâ b. Salûbâ yerine Salûbâ b. Nestûnâ, Hilâl b. Akka yerine Akka b. Ebû Akka isimlerini verdiğini¹² Münzir ya da Muhârik b. Nu'mân olarak geçen mürtedlerin liderinin ismini Garûr b. Süveyd olarak zikrettiğini,¹³ Suriye cephesinde Bizanslılarla yapılan ilk büyük mücadelenin 13/634 yılında Ecnâdeyn savaşı olduğu hususu üzerinde ittifak edilmesine rağmen buna muhalif davrandığını ve onun yerine Yermük savaşının 13/634 yılında, Ecnâdeyn'in ise 15/636 yılında vuku bulduğunu,¹⁴ Hz. Ebû Bekir zamanında Irak gibi çok geniş bir bölgenin fethinin yalnız bir senede gerçekleştiğini (13/634) söylemesini örnek olarak vermektedir.¹⁵ Seyf'in bu hususlardaki rivayetleri dikkatle incelendiğinde Wellhausen'ı haklı kılacak ciddi kronolojik hatalar bulunmaktadır. Ama benzer şekilde Wellhausen'ın da değerlendirmelerinde aynı hatalara düştüğü görülmektedir. Meselâ, Secah'ın Ribâblılar ile yaptığı mücadelede esir alınan Ka'kâ' b. Ma'bed olmasına rağmen Wellhausen bunu karıştırmış ve esir alınanın Ka'kâ' b. Amr olduğunu söylemiştir.¹⁶ Oysa Ka'kâ' b. Amr, bu savaşta yer almamıştır.¹⁷ Aynı şekilde Wellhausen'ın Zühussa'nın¹⁸ gerçekte olmadığını ve Seyf tarafından uydurulduğunu söylemesi kabul edilebilir bir

durum değildir. Bahsi geçen kabilesinin yaşadığı bölgede bulunmasından yola çıkılarak rivayet etmek ilmî bir yaklaşım olmakla birlikte Seyf'in nakillerinde yer alan farklı gösterme olarak anılan yorumlara kapı aralayacak bir sonuç olacaktır.

Wellhausen'ın Seyf ile ilgili edilmemesi ve Cemel Vak'ası'yla ilgili hayali bir şahıs kabul ettiği A. dir.¹⁹ Wellhausen'ın değindiği rivayetlerinde yer almaktadır. şehid edilme süreciyle ilgili A. hususundaki rivayetlerinde ç. haklıdır.²⁰ Bu iki örnek, Seyf'i yaklaşmak gerektiğini ortaya Vak'ası'yla ilgili verdiği bilgilerin yan bazı sorulara ışık tuttuğu tamamına yakınında Cemel savaşmak istemediklerini ifa açıklanamamaktadır. Dolayısıyla lah b. Sebe karakterinin tamamı onun rivayetleri de dikkate çalışmak daha mantıklı bir yaklaşımdır.

Seyf ile ilgili olumsuz kanaat Caetani, Seyf b. Ömer hakkında Seyf'in rivayetlerinin romantik olduğunu iddia etmektedir. Meselâ, itirazı üzerine Hz. Ebû Bekir'in çeklerini bilsem yine de Hz. F.

Kemâleddin İzzeddin Ali), Beyrut 1417/1997, III, 95-96; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Abdullah Abdulmuhsin et-Türkî), Cize 1417-1419/1997-1999, IX, 428-436.

¹⁰ Wellhausen, *a.g.e.*, s. 9.

¹¹ *a.e.*, s. 8.

¹² *a.e.*, s. 16.

¹³ *a.e.*, s. 17-20.

¹⁴ Wellhausen, *a.g.e.*, s. 51-52.

¹⁵ *a.e.*, s. 51.

¹⁶ *a.e.*, s. 11-12.

¹⁷ Karşılaştırma için bk. Taberî, *a.g.e.*, III, 270-271; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, II, 327; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb fî funûni'l-edeb*, (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl-Ali Muhammed el-Bicâvî-Hüseyn Nassâr v.dğr.), Kahire 1395/1975, XIX, 77.

¹⁸ Zühussa, Rebeze'nin batısında ve Medine'nin yaklaşık 160 km. doğusunda yer alan bir vadidir. bk. Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, Beyrut 1397/1977, II, 258; Taberî, *The History of al-Tabarî (Ta'rih al-rusul wa'l-mulûk): The Conquest of Arabia* (trc. Fred M. Donner), Albany 1985, X, 46.

¹⁹ Wellhausen, *a.g.e.*, s. 110-111, 112.

²⁰ Geniş bilgi için bk. Mahmut Keliç, bk. Sıddık Korkmaz, *Tarihin Tah*

Üsâme ordusunu gönderirim”²¹ diyerek kararlılığını ortaya koyduğu sözün doğru olmadığını ve Hz. Ebû Bekir’in bu kararıyla Medine’yi dışarıdan gelmesi muhtemel saldırılara karşı savunmasız bıraktığını ifade etmiştir.²² Yine Caetani, Hz. Ebû Bekir’in Hz. Ömer ile ilgili mecazen söylediği “Ömer emîrdir, fakat bana itaat edilir” sözünü, hakiki manada kabul etmiş ve bundan hareketle Seyf’in bu rivayeti uydurduğunu iddia etmiştir.²³ Yine Caetani, irtidad hareketinin aslında Hz. Peygamber döneminde hazırlık devresi geçirdiğini, Tuleyha’nın Hz. Peygamber döneminde irtidad etmesinden hareketle civardaki pek çok kabilenin gizliden gizliye Medine yönetiminden ayrılma planları yaptığını ve Hz. Peygamber’in vefatının bunu tetiklediğini iddia etmiştir.²⁴ Fakat yaşanan olaylar incelendiğinde bu iddianın gerçeklik taşımadığı ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda verilen örneklerde görüldüğü üzere Caetani, rivayetlerle ilgili değerlendirmelerinde önyargılı ve peşin hükümlü davranmış; rivayetlerin uydurma olduğu kanaatine varmıştır. Tabii ki Caetani’nin her tespiti yanlış değildir. Tıpkı Wellhausen’da olduğu gibi Caetani’nin de haklı olduğu tespitler vardır. Meselâ Caetani de Wellhausen gibi, Hz. Ebû Bekir’in mürtedler üzerine on bir birlik sevk ettiğini ve her birinin başına bir komutan tayin ettiğini bildiren Seyf rivayetinin²⁵ uydurma olduğu hususunda oldukça haklıdır. Seyf’in bu rivayeti irtidadın seyriyle çelişmektedir.²⁶ Caetani de bu rivayetin uydurma olduğunu ve her şeyi abartma gayesinden dolayı Seyf’in diğer kaynaklardan farklı olarak on bir ordu gönderildiğini naklettiğini söylemiştir.

Caetani’nin Seyf ile ilgili eleştirileri, bu örneklerle sınırlı değildir. Fakat genel anlamda Caetani, Seyf hakkında Wellhausen’ın eleştirilerinden farklı yeni bir şey söylememiştir, denilebilir. Wellhausen gibi Seyf’in isimler uydurduğunu, kronolojik hatalar yaptığını, rivayetlerinde hayalî unsurlara yer verdiğini öne sürmüştür. Aynı şekilde D. C. Dennett, H. A. R. Gibb, M. De Goeje, E. L. Petersen, S. D. Goitein, C. Brockelmann, F. Rosenthal, J.

Schacht gibi müellifler de Tekrara düşmemek için bu g zikredilmeyecektir.

b) Seyf b. Ömer ve Rivayet Müsteşrikler

Wellhausen ile başlayan S Albrecht Noth’a kadar devam Myednikov, Fuat Sezgin, Ma Lau tarafından incelenmiştir görüşlere yer vermelerinden Landau-Tasserion ve Linda La

Albrecht Noth, Seyf hakkın haksız olduğunu, rivayetlerin senaryo olmadığını ifade etm müellifler gibi pek çok kayn durum zaman zaman rivayet tur. Esasında rivayetlerde g değildir. Aksine bu durum, göstermektedir. Çünkü İslâm almaktadır. Dolayısıyla Seyf, yetlerdeki çelişkilerden sorum

Seyf b. Ömer ve rivayetle diğer müsteşrik Martin Hinc History²⁹ isimli eserinin “Say

²¹ Halife b. Hayyât, *et-Târîh* (nşr. Ekrem Ziyâ el-Ömerî), Riyad 1405/1985, s. 100-101; Taberî, *a.g.e.*, III, 225; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, II, 309-310; İbn Kesîr, *a.g.e.*, IX, 422.

²² Caetani, *İslâm Tarihi* (trc. Hüseyin Cahit), İstanbul 1924-1927, VIII, 243.

²³ *a.g.e.*, VIII, 246-247.

²⁴ Caetani, *a.g.e.*, VIII, 286-287.

²⁵ Taberî, *a.g.e.*, III, 248-249; Nüveyrî, *a.g.e.*, XIX, 63.

²⁶ Caetani, *İslâm Tarihi*, VIII, 271.

²⁷ Seyf b. Ömer ile ilgili değerlend Poll Tax in Early Islam, Camb Civilization of Islam, Boston 19 Leide 1900; E. L. Petersen, ‘Alî 1964; S. D. Goitein, “Did ‘Umar Robertson and M. Wallenstein) Muslim Historiography, Leiden 1

²⁸ Albrecht Noth, Quellenkritisch frühislamischer Geschichtsüberli

²⁹ Martin Hinds, *Studies in Early Is New Jersey 1996.*

kısımında Seyf b. Ömer et-Temîmî'nin aktardığı rivayetlerin, ilk dönem İslâm tarihiyle ilgili malzemelerin değerlendirilmesine önemli katkılar sağladığını düşünmektedir.³⁰

Martin Hinds, Seyf'in rivâyetlerine yönelik eleştirilerin esasında diğer rivayetler için de söz konusu olduğunu dolayısıyla Wellhausen ve onu takip eden müelliflerin “dikey” bir yaklaşımla Kûfe/İrak ekolüne karşı Medine ekolünü öne çıkarma ya da karşılaştırma çabalarının gereksiz ve yanıltıcı olduğunu ifade etmiştir. Bunun yerine “yatay” bir yaklaşımla, benzerliklerin araştırılması ve derlemeler arasında ayırım yapmaktan vazgeçilmesinin gerekli olduğunu; yani inceleme malzemesini hadiste olduğu gibi tamamen doğru olarak kabul etmenin; spesifik olaylarla ilgili bireysel rivayetleri değerlendirmenin ve kıyaslamayı amaçlamanın gerektiğini öne sürmüştür.³¹

Hadis âlimlerinin Seyf'i yalancı, zayıf, metrûk'ül-hadis ve zındıklıkla itham etmeleri meselesine gelince Hinds, bu durumun izah edilebileceğini, hadisçilerin değerlendirmelerinin Hz. Peygamber'in hadisleriyle ilgili olduğunu oysa Seyf'in naklettiği rivayetlerde ise böyle bir malzemenin bulunmadığını söylemiştir. Ona göre Seyf rivayetlerinin diğer müelliflerin rivayetleriyle ortak noktalar taşıdığı göz önüne alınırsa, Seyf'in rivayetlerinde tek kalmasıyla ilgili ithamların da yersiz olduğu söylenebilir.³²

Seyf b. Ömer'in rivayetlerindeki ravilerden bazılarının cerh ve ta'dil kitaplarında bulunmamasıyla ilgili eleştirilere cevap veren Martin Hinds, bu duruma bir eksiklik olarak bakmamaktadır. Zira bu tür kitaplar, peygamberden gelen hadislerin ravilerinin cerh ve ta'dili ile ilgilidir. Bu sebeple bu isimlerin biyografik çalışmalarda yer almaması, onların sadece peygamberden hadis nakletmediklerini göstermektedir. Dolayısıyla başka anlamlar yüklemek doğru değildir. Tam tersi bir durum olan ravilerden bazılarının

cerh ve ta'dil çalışmalarında değerli olduğuna işaret etmen

Martin Hinds, Seyf'in kronolojik kriterlerin tespiti için yaptığına ilişkin ithamları ise Hz. Ömer zamanından itibaren kronolojik kriterlerin tespiti için buna gereğinden fazla itibar aktarımlara ilişkin rivayetlere gerektiren mevcut kanıtlar b Suriye'yi müslümanlar fethet Seyf'teki rivayetlerle uyum içi taşımaktadır. Aynı şekilde Velîd'in Irak ve Suriye fetihle detaylı topografik bilginin ön de buna bir başka delildir. Bu leri ve verdiği topografik bilg nin gerekli olduğu sonucuna v

Martin Hinds, Seyf'in nak surların yer almasının bazıları yargılar sebebiyle bu haberler Oysa Hinds, değerlendirmeler taraftan da “kabile rivayetinin rın da göz ardı edilmemesi ger

Hinds, Seyf b. Ömer'in, di kullanmadığı bilgilerin kayna lamıştır. Ancak bu durumun nedeni sayılamayacağını da i sadece ulaştığı bilgileri aktar taraf olmasından ya da ihmal leri ne kadar titiz bir şekilde

³⁰ a.e., s. 143.

* Dikey yaklaşımı esas alan çalışmalarda araştırmacının konuyla ilgili hali hazırda bir tezi vardır ve yaptığı araştırma sonucunda bu tezin doğru olup olmadığını bulmaya çalışmaktadır. “Dikey” yaklaşım ifadesinin kullanılmasının sebebi müelliflerin önceden kullanmış olduklarına dikkat çekmektir.

* Yatay yaklaşımı esas alan çalışmalarda araştırmacının konuyla ilgili bir tezi yoktur. Yaptığı araştırmalar sonucunda bir tez oluşturur. “Yatay” yaklaşım ifadesinin kullanılma amacı, müelliflerin Seyf'e önyargısız yaklaşımları gerektiğine dikkat çekmektir.

³¹ Martin Hinds, a.g.e., s. 144-145.

³² a.e., s. 145-146.

³³ a.e., s. 156.

³⁴ Hinds, a.g.e., s. 146.

³⁵ a.e., s. 158.

Ursula Sezgin'in çalışmasından³⁶ da istifade ederek Seyf'in rivayet uydurmadığını aktarmış ve böylece Seyf'in Arabistan'la ilgili nakillerine gereken önemin verilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.³⁷

Seyf b. Ömer ile ilgili olumlu kanaat bildiren diğer bir müellif Ella Landau-Tasseron olmuştur. Tasseron, "Sayf Ibn 'Umar in Medieval and Modern Scholarship"³⁸ isimli makalesinde, hem Seyf b. Ömer ve rivayetleri hakkında değerlendirmelerde bulunan müelliflerin görüşlerini tetkik etmiş hem de konuyla ilgili genel kanaatini bildirmiştir.

Tasseron, makalesine hadis âlimlerinin görüşlerine yer vererek başlamıştır. Seyf b. Ömer, genelde hadis âlimleri tarafından eleştirilmiş, zayıf ve güvenilmeyen bir kimse olarak tarif edilmiştir. Ancak Tasseron, bu noktada hadis bilginlerinin tarihçiler hakkındaki kanaatlerinin genelde olumsuz olduğuna dikkat çekmiştir. Bunun nedeni olarak da hadis âlimlerinin uzun süre tarih ile hadis ilimleri arasındaki farkı görmezden gelmeleri olarak açıklamıştır. Yani hadis âlimlerinin hadis metoduyla tarih rivayetlerini değerlendirdiklerini bunun da Seyf ile ilgili olumsuz kanaate varılmasına neden olduğunu belirtmiştir. Nitekim İbn Hacer (ö. 852/1449) ve Zehebî (ö. 748/1348), Seyf'in hadis ilmi açısından zayıf ama tarih rivayetleri bakımından önemli bir kimse olduğunu ve önder kabul edilebileceğini söylemişlerdir.³⁹ Ayrıca Tasseron mevcut durumun Seyf'e münhasır olmadığını, tarih ilminin İbn Haldun (ö. 808/1406) tarafından önemli bir yere getirildiği vakte kadar benzeri sıkıntının diğer tarihçiler için de söz konusu olduğunu ifade etmiştir.⁴⁰ Bir anlamda Tasseron, hadis âlimlerinin aksine Seyf ve benzeri tarihçilerin isnad usûlüyle naklettikleri olayları eserlerine alırken belli kriterlere tabi tutmadan eklediklerini ifade etmektedir. Dolayısıyla Seyf'in tarihçi olduğu göz önüne alındığında kendisi hakkında hadisçiler tarafından getirilen eleştirilerin haksız olduğu söylenmektedir.

Seyf'in rivayetlerinde yalnız başta Wellhausen ve onu takiben etmektedir. Ona göre yalnız L. de g. e. etmemektedir. Çünkü karşılıklı değildir ve bir bütünlük de içine ilgili olduğu söylenen rivayetler de dikkat çekmektedir. Mesela müellifler, irtidad olayları sırası Bekir'i görmeye gelmeden önce Seyf'in konuyla ilgili verdiği rivayetleri sonraki faaliyetleriyle ilgili farklı versiyonları değildir; tar

Seyf'e yöneltilen bir başka eleştiride asabiyeti ön planda tutmaları mensuplarının isimlerine Tasseron bu eleştirinin sağ doğru olamayacağını ifade etmiştir. nakledilen rivayetin⁴² bir hal verilebilir Temîmli liderlerden dönemlerde yaşadığını tespit etmiş ve yaşananları doğru yansıtmak çekmektedir. Bu sebepten ötürü irtidad olaylarına dair bir kan

Tasseron, kişi ve yer isimleri de haksız bulmuş ve Wellhausen Seyf'in Gatafân hakikatine ise Uyeyne b. Hısn, ri olduğunu iddia etmiştir.⁴⁴ görmezden gelinmiştir: İlk olarak bağımsız kabilelerin oluşturduğu Arap kültüründe bir topluluğ

³⁶ Ursula Sezgin, *Abū Mihnaf: ein Beitrag zur Historiographie der umayyadischen Zeit*, Leiden 1971.

³⁷ Hinds, *a.g.e.*, s. 159.

³⁸ Ella Landau-Tasseron, "Sayf Ibn 'Umar in Medieval and Modern Scholarship", *Der Islam*, LXVII, Berlin 1990, s. 1-26

³⁹ Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl fî nakdi'r-ricâl* (nşr. Ali Muhammed Mu'avviz v.dğr.), Beyrut 1416/1995, III, 353; İbn Hacer, *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe* (nşr. Ali M. el-Bicâvî), Beyrut 1412/1992, V, 755.

⁴⁰ Tasseron, *a.g.m.*, s. 9-11.

⁴¹ Tasseron, *a.g.m.*, s. 12-13.

⁴² Taberî, *a.g.e.*, III, 273-274.

⁴³ Tasseron, *a.g.m.*, s. 13-14.

⁴⁴ Wellhausen, *a.g.e.*, s. 9.

lerle değişimli olarak kullanılabilir. Yani bir rivayette Gatafân ismi kullanılmışsa aslında kastedilen tüm topluluk değil, topluluğu oluşturan tek bir parçadır (Meselâ, Benî Mürre, Fezâre vb.). Seyf dışındaki diğer kaynaklarda yer verilen Uyeyne, Hârice ve Manzûr aslında Gatafân'ın bir kolu olan Benî Fezâre'nin liderleridir. Seyf'in rivayeti ise Fezâre dışındaki diğer kollarla ilgili olduğu için bu isimlere yer verilmemiştir. Yani Hâris ve Avf, Wellhausen'ın dediği gibi sonradan uydurulmuş isimler olmayıp Gatafân'a mensup diğer kabilelerden herhangi birinin liderleridir.⁴⁵

Tasseron, yer isimleriyle ilgili Caetani'nin eleştirisini de değerlendirmiştir. Seyf b. Ömer'in rivayetinde Fezâre ve ona destek verenlerin toplandığı yer, Taybe'nin güneyi olarak verilmiştir.⁴⁶ Caetani ise böyle bir yerin olmadığını ve Seyf'in bunu uydurduğunu söylemiştir. Fakat Tasseron, Seyf'in bu rivayetini aynı şekilde nakleden İbn Asakir'in "Taybe" yerine "Tamiyye" ismini kullandığını söylemiştir.⁴⁷ Tamiyye ise Gatafan kabilesinin sınırları içinde bir dağdır ve olayın geçtiği yerdedir.⁴⁸ Ayrıca Tasseron, Arapçada Taybe ve Tamiyye isimlerinin sıklıkla birbirlerinin yerine kullanıldığına dikkat çekmiştir. Dolayısıyla bu yer kesinlikle mevcuttur ve Caetani'nin iddiasının aksine Seyf'in bir uydurması değildir.⁴⁹

Bütün bu açıklamalardan sonra Tasseron, Seyf'e önyargılı yaklaşmamak gerektiği kanaatine varmıştır. Çünkü ona göre Seyf, diğer tarihçiler gibi olayları titizlikle incelemiş, belli bir metot ve düzen dâhilinde bunları aktarmıştır. Bu sebeple Tasseron, Seyf hakkında bir kanaate varılmadan önce her bir rivayetin kendi zaman ve mekan şartlarına uygun olarak incelenmesi gerektiğini belirtmiştir.⁵⁰

Seyf b. Ömer hakkında görüşlerine yer verilmesi gereken bir diğer müellif Linda D. Lau'dur. Lau, Cemel Vak'ası özelinde araştırmacıların Seyf b. Ömer ve rivayetleriyle ilgili değerlendirmelerine yer verdiği "Sayf b. 'Umar

and the Battle of Camel",⁵¹ ismi ve en azından bazı rivayetleri ne değinmiştir. Ardından C makul sonuca ulaşabilmek için diğer tarihçilerin rivâyetlerini

Linda Lau, Hz. Osman'ın rak nitelendiren Caetani başta adamlarının görüşlerine de başlattığı ile ilgili mütereddidi olduğuyla; orada Ebû Mûsâ' tatmin edici açıklamalar vere savaşmak istemediklerini ifade yamamaktadırlar. Seyf ise bu ifadelerinde gayet tutarlıdır. lendiğinde, Seyf'in anlattıkları mantıklısı ve anlamlısı olduğu

Sonuç

II/VIII. yüzyılda yaşamış, likle Hulefâ-yı Râşidin dönemi arasında önemli bir konuma müsteşrikler tarafından çeşit şahsî ve rivayetleriyle ilgili Wellhausen'ın önderliğini arasında Caetani genelde Hinds, Tasseron ve Lau gibi ziyade Wellhausen ve Caeta oluşturdıkları ortaya çıkmakt

Hakkında çok fazla tartış b. Ömer ile ilgili eleştirilerin Wellhausen ve Caetani'nin d

⁴⁵ Tasseron, a.g.m., s. 17-18.

⁴⁶ Taberî, a.g.e., III, 244.

⁴⁷ İbn Asakir, *Tehzîbü Târih-i İbn Asâkir* (nşr. Abdülkadir Bedran), Beyrut 1979, VII, 95.

⁴⁸ Yâkût el-Hamevî, Tamiyye'nin Beni Fezâre kabilesinin bulunduğu bölgede dağlık bir yer olduğunu söylemektedir. Geniş bilgi için Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, IV, 42.

⁴⁹ Tasseron, a.g.m., s. 18.

⁵⁰ Tasseron, a.g.m., s. 23.

⁵¹ Linda D. Lau, "Sayf b. 'Umar and Culture: Medieval Muslim History", 126-137.

⁵² Lau, a.g.e., V, 137.

cihlerinin ön plana çıktığı; dinî taassubun etkisinde kaldıkları söylenebilir. Seyf hakkında bu kadar olumsuz düşüncelere sahip olmalarının sebebi muhtemelen Hulefâ-yi Râşidîn dönemine ilişkin en geniş rivayetlere onun yer vermiş olmasıdır. Çünkü Seyf hakkında şüphelerin ortaya çıkması halinde Hulefâ-yi Râşidîn dönemiyle ilgili hakikatlere dair soru işaretlerinin de kendiliğinden oluşması muhtemeldir. Nitekim Wellhausen'ın bu değerlendirmelerinden sonra Seyf ve Hulefâ-yi Râşidîn dönemiyle ilgili ciddi şüpheler oluşmuştur. Daha önce de ifade edildiği üzere Seyf'in rivayetlerinin tamamını doğru kabul etmek yerinde bir yaklaşım olmayacaktır. Ancak bu rivayetler tek başına, önyargıdan uzak ve diğer kaynaklarla mukayese edilerek incelenirse daha sağlıklı sonuçlara ulaşılabilir. Wellhausen'ı takip eden D. C. Dennett, H. A. R. Gibb, M. De Goeje, E. L. Petersen, S. D. Goitein, C. Brockelmann, F. Rosenthal ve J. Schacht gibi yazarlar da onun görüşlerini sorgulamadan ve değerlendirmeden aynen kabul etme eğiliminde olmuşlardır. Dolayısıyla Wellhausen ile başlayan eleştirme eğilimi, o zamana kadar söylenmiş olanların tekrar edilmesi biçiminde diğer müellifler tarafından da devam ettirilmiştir. Bununla birlikte son dönemde A. Noth, Myednikov, Fuat Sezgin, Martin Hinds, Ella Landau-Tasseron ve Linda Lau tarafından yapılan değerlendirmeler Seyf hakkında kanaatlerin değişmesine neden olmuştur. Yapılan çalışmalarda Wellhausen ve onun yolundan giden takipçilerine ağır eleştiriler getirilmiş ve Seyf hakkındaki söz konusu değerlendirmelerin neredeyse ilmîlikten uzak ve ön yargılı olduğu sonucuna varılmıştır. Böylece Seyf hakkında var olan bu kesin yargının değişmesi ve Seyf'in yeniden gözden geçirilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır.

Şu halde yapılması gereken, Seyf b. Ömer'in rivayetlerini ön yargıdan uzak ve taraf gözetmeden dikkatlice incelemektir. Bu sayede elde edilecek sonuçlar hem ilmî olacaktır, hem de pek çok bilinmeyeni aydınlatmaya vesile olacaktır. Seyf b. Ömer, Hulefâ-yi Râşidîn dönemi tarihine ilişkin en kapsamlı rivayetlere yer veren en eski ve yegâne müelliftir. Çağdaşı olan müelliflerin konuyla ilgili rivayetleri ya yoktur, ya da çok muhtasar olarak nakledilmiştir. Bu husus Seyf'in rivayetlerinin önemini bir kez daha ortaya çıkarmaktadır. Diğer taraftan Seyf b. Ömer, en eski rivayetlere yer veriyor diye naklettiği tüm rivayetlerin ilmî kriterlere tabi tutulmadan kabul edilmesi de yanlıştır. Onun yerine mevcut rivayetlerin tamamının incelenmesi

ve ona göre karar verilmesi Wellhausen'ın da ifade ettiği asabiyet izlenimi veren satırla verecek yalnız kalma hali vb. kabul edilmemelidir. Ama b yalnız kaldığı ya da aynı ola takipçilerinin yaptığı gibi ta Hulefâ-yi Râşidîn dönemi ola bu gibi eksikliklerin olması d bırakılacak olursa Seyf'in riv önemlidir. Özellikle Seyf'in H dair Abdullah b. Sebe ve faali la ilgili mevcut kaynaklar aras rivayetleri olmadan Hulefâ-yi ceği, yapılacak izahların da ek